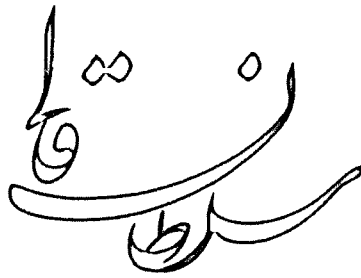

نظام

دربارهٔ محمد ارجمند کرمانی

علیرضا هاشمی نژاد

دربارہٴ محمد ارجمند کرمانہ

علیرضا ہاشمی نژاد

سرشناسه: هاشمی نژاد، علیرضا، ۱۳۴۴ -
 عنوان و نام پدیدآور: سلطان قالی: درباره محمد ارجمند کرمانی / علیرضا هاشمی نژاد؛ ویراستار محمدرضا صرifi.
 مشخصات نشر: تهران: پیکره، ۱۳۹۹.
 مشخصات ظاهری: ۲۱۶ ص. : مصور (رنگی).
 شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۲۸-۹۰-۲
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 عنوان دیگر: درباره محمد ارجمند کرمانی.
 موضوع: ارجمند کرمانی، محمد، ۱۲۶۸-۱۳۴۷.
 موضوع: قالیباغان --- ایران --- سرگذشتنامه
 موضوع: *Carpet weavers -- Iran -- Biography
 موضوع: قالی و قالیبافی --- ایران --- کرمان
 موضوع: Carpets -- Iran -- Kerman
 رده بندی کنگره: NK۲۸۰۹
 رده بندی دیویی: ۷۴۶/۷۹۵۵۷۲
 شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۰۵۹۱۶

(پیکره)

نقد

درباره محمد ارجمند کرمانی

پژوهش و نگارش: علیرضا هاشمی نژاد

ویراستار: دکتر محمدرضا صرifi
 خوشنویسی عنوان: علیرضا هاشمی نژاد
 طراح و صفحه آرا: مهدی جعفری
 چاپ نخست: ۱۳۹۹
 شمارگان: ۵۰۰ نسخه
 قیمت: ۱۳۰/۰۰۰ تومان
 لیتوگرافی: نقش سبز - چاپ: مبینا

نشر پیکره: تهران، خیابان آزادی، ابتدای خیابان آذربایجان، پلاک ۱۰۳۴، واحد ۳، تلفن ۶۶۰۲۸۴۱۹
 e-mail: tandismagazine@yahoo.com
 www.tandismag.com

پدم

محمد از حبس کُتّا

مرد عمر

صدقت و مردم بزر

منوچهر از حبس کُتّا

فهرست:

فهرست تصاویر / ۹

سالشمار زندگی محمد ارجمند کرمانی / ۱۳

مقدمه / ۱۷

پیشگفتار / ۲۰

فصل اول: از کودکی تا ازدواج

ورود کربلایی تقی، جد خاندان ارجمند به کرمان / ۲۹

تولد محمد / ۳۱

کودکی محمد / ۳۵

ورود به کار طراحی فرش / ۳۷

محمد بن جعفر، بافنده فرش / ۴۲

ازدواج / ۴۵

فصل دوم: از تولید فرش تا سفر به دیار باقی

ورود به کار تولید فرش / ۵۳

ایجاد کارخانه و تجارتخانه فرش / ۵۹

شیوه کار در تولید و تجارت فرش / ۶۸

تجارت خارجی / ۷۶

شیوه زندگی / ۸۷

ارجمند مالک / ۹۶

نقش اقتصادی، اجتماعی و سیاسی ارجمند / ۱۰۷

تأسیس بیمارستان / ۱۱۸

سفر به دیار باقی / ۱۳۵

خانواده ارجمند کرمانی / ۱۳۸

یادداشتها / ۱۵۰

فصل سوم: ارجمند کرمانی و تاریخ فرش

جایگاه ارجمند در صنعت فرش / ۱۵۷

تعدادی از فرش‌های معروف کارگاه ارجمند / ۱۷۱

مجموعه خانواده ارجمند / ۱۷۳

فرش‌های موجود در موزه فرش / ۱۷۷

فرش‌های متفرقه / ۱۸۸

فرش‌های پرده‌ای، از مجموعه آستان قدس / ۱۹۶

فرش‌های مجموعه سعدآباد / ۲۰۱

یادداشتها / ۲۰۹

منابع / ۲۱۰

نمایه / ۲۱۲

فهرست تصاویر

- تصویر ۱، ص ۱۳، محمد ارجمند کرمانی
- تصویر ۲، ص ۲۳، تجار هندی مقیم کرمان، اواخر دوره قاجار، از مجموعه مجید نیکپور
- تصویر ۳، ص ۲۵، نمایی از کارگاه قالبیابی
- تصویر ۴، ص ۳۴، حسن تبریزچی (نفر وسط) به همراه فرزندان، اکبر و اصغر
- تصویر ۵، ص ۳۴، رضا ارجمند
- تصویر ۶، ص ۳۹، حسن خان شاهرخ، از مجموعه مجید نیکپور
- تصویر ۷، ص ۴۱، تعدادی از طراحان شرکت O.C.M در کرمان، ۱۳۰۰ شمسی، (ژوله ۱۳۹۲: ۹۵)
- تصویر ۸، ص ۴۴، فرش با رقم (عمل محمدابن جعفر)، موزه فرش
- تصویر ۹، ص ۴۵، فرش با رقم (عمل محمدابن جعفر)، موزه فرش
- تصویر ۱۰، ص ۴۵، فرش با رقم (عمل محمدابن جعفر)، موزه فرش
- تصویر ۱۱، ص ۴۶، فرش با طرح معروف ملیت، از فرصت شیرازی و بافت ابوالقاسم، موزه فرش
- تصویر ۱۲، ص ۵۵، محل شرکت O.C.M در کرمان
- تصویر ۱۳، ص ۵۶، کارگاه رنگرزی فرش، اواخر دوره قاجار، عکس از مجید نیکپور
- تصویر ۱۴، ص ۵۷، از راست: محمدحسین ادهمی، محمد ارجمند کرمانی، عصمت ارجمند کرمانی، احمد ارجمند کرمانی، محمدحسین شفيعی، ۱۳۰۷ شمسی
- تصویر ۱۵، ص ۵۸، محمد ارجمند با کلاه پهلوی، ۱۳۰۶ تا ۱۳۱۰ شمسی
- تصویر ۱۶، ص ۶۱، رسید دریافت پول بابت فروش یک جفت قالی طرح مشاهیر به سالار مظفر
- تصویر ۱۷، ص ۶۲، رونمایی از فرش‌های بافته شده برای دربار رضاشاه، در محل شرکت فرش کرمان، ۱- شهریاری ۲-
- ۷- سرتیپ سیاهپوش ۸- سهیلی استانداز کرمان ۹- محمد ارجمند (نشسته) ۱۰- تیمو یاناکس (نشسته) ۱۱- سرمایه‌یزف
- تصویر ۱۸، ص ۶۳، طرح فرش، نقش بهارستانی، کارگاه ارجمند
- تصویر ۱۹، ص ۶۴، قرارداد بافت ۲۴ پرده قالی برای آستان قدس رضوی
- تصویر ۲۰، ص ۶۶، حیاط کارگاه و تجارخانه فرش ارجمند در جویان محله، کارگران در حال روکارگیری فرش
- تصویر ۲۱، ص ۶۹، ارجمند و کارکنان تجارخانه در حال جمع کردن فرش، اداره قالی بافی (جویان محله)، خیابان پروین اعتصامی فعلی. احمد ارجمند در سمت راست تصویر دیده می‌شود.
- تصویر ۲۲، ص ۷۰، ارجمند در میان مردم در مسجد
- تصویر ۲۳، ص ۷۴، سند تشکیل کمیسیون برای ارزیابی و قیمت گذاری فرش‌های خریداری شده برای دربار
- تصویر ۲۴، ص ۷۵، مجله خواندنیها صفحه گزارش اهداء نشان به محمد ارجمند کرمانی
- تصویر ۲۵، ص ۷۷، محمد ارجمند کرمانی
- تصویر ۲۶، ص ۷۸، از سال عدل‌های فرش به بندر عباس، شرکت عطیه بروس، ۱۳۱۰ شمسی
- تصویر ۲۷، ص ۷۹، کارت ویزیت جرج زالوم، نماینده تجارخانه ارجمند در نیویورک
- تصویر ۲۸، ص ۸۱، از راست: محمد ارجمند، جرج زالوم و احمد ارجمند
- تصویر ۲۹، ص ۸۲، صفحه‌ای از دفاتر حسابداری تجارخانه ارجمند
- تصویر ۳۰، ص ۸۳، صفحه‌ای از دفاتر حسابداری تجارخانه ارجمند
- تصویر ۳۱، ص ۸۴، محمد ارجمند در آلمان
- تصویر ۳۲، ص ۸۵، فرش بافت کرمان، احتمالاً کارگاه ارجمند، معرفی شده در کاتالوگ زالوم در امریکا
- تصویر ۳۳، ص ۸۶، فرش بافت کرمان، احتمالاً کارگاه ارجمند، معرفی شده در کاتالوگ زالوم در امریکا
- تصویر ۳۴، ص ۹۰، از راست: سرماز یوسف، خاتم‌پاستوریک (پرستار بیمارستان)، دکتر هرمان رئیس بیمارستان ارجمند
- تصویر ۳۵، ص ۹۰، فاشق با نوشته مشخصه «ارجمند»
- تصویر ۳۶، ص ۹۰، کارت ویزیت محمد ارجمند کرمانی

تصویر ۳۷، ص ۹۱، گواهینامه محمد ارجمند کرمانی، تاریخ صدور ۱۳۱۹/۸/۲

تصویر ۳۸، ص ۹۲، وصیتنامه محمد ارجمند پیش از سفر به مکه مکرمه در سال ۱۳۰۵ شمسی (سفر انجام نشد)

تصویر ۳۹، ص ۹۳، مراسم کشف حجاب، منزل محمد ارجمند، تاریخ ۱۳۱۴، برخی افراد حاضر مهدی شفیع، طاهره ارجمند، عصمت ارجمند، مظفری جندقی، ربابه تبریزی (دختر حسن تبریزی)، جندقی پدر و ... از چپ دو پسر خردسال منوچهر ارجمند و مهدی جندقی عکس از سهرابی

تصویر ۴۰، ص ۹۴، تصویری از خانواده ارجمند در منزل پزشک بیمارستان (جشن کریسمس)، از راست: محمدعلی روحی، عصمت ارجمند، دختر دکتر هرمان، طاهره ارجمند، هوشنگ ارجمند (استاده)، ماده‌وازل پاستریک کمک جراح و همسر دکتر هرمان، طاهره شفیع (همسر ارجمند)، محمد ارجمند، دکتر هرمان، علی ارجمند

تصویر ۴۱، ص ۹۵، ارجمند به همراه فرزندش دکتر منوچهر

تصویر ۴۲، ص ۹۵، از چپ: محمد ارجمند، و دو میهمان غیر ایرانی در ضیافت شام

تصویر ۴۳، ص ۹۸، ارجمند در هنگام سرکشی به ملک خود (ده ایرج)

تصویر ۴۴، ص ۹۹، کاغذ خرید ملک از مزرعه کریم آباد جلگه زرنند در بهمن ۱۳۱۴ شمسی

تصویر ۴۵، ص ۱۰۰، کاغذ خرید ملک، ۴ جبه از مزرعه حسین آباد شور از توابع جلگه شور زرنند از محمد ابراهیم اسفندیاری در سال ۱۳۱۹ شمسی

تصویر ۴۶، ص ۱۰۱، سند انتقال ملک، سال ۱۳۱۷

تصویر ۴۷، ص ۱۰۲، خرید ملک از سید محمد رضا هاشمی، مدیر روزنامه بیداری

تصویر ۴۸، ص ۱۰۳، سند مربوط به قیمت گذاری کارشناسان رسمی دادگستری

تصویر ۴۹، ص ۱۰۵، سند مربوط به تعمیر قنات

تصویر ۵۰، ص ۱۰۶، آبادانی در تهرود (بالا) و کوهپایه (پایین)

تصویر ۵۱، ص ۱۰۸، از راست: محمد ارجمند و دکتر مظفر بقایی در زاهدان، بعد از سال ۱۳۳۲

تصویر ۵۲، ص ۱۰۹، دکتر بقایی در کنار ارجمند

تصویر ۵۳، ص ۱۱۱، هیأت رئیسۀ اتاق بازرگانی کرمان، ردیف نشسته از راست: غلامرضا آگاه، محمد ارجمند، احمد یزدانپناه دیلمقانی، ابوالقاسم هرندي، مصطفی کمال

تصویر ۵۴، ص ۱۱۲، هیأت امنای پرورشگاه صنعتی، از راست: ۱- ابوالقاسم هرندي ۲- محمد ارجمند ۳- اوحدي ۴- تیمسار سیاه پوش ۴- دیلمقانی ۵- غلامرضا آگاه ۶- ظهیر ابهی رئیس پست و تلگراف

تصویر ۵۵، ص ۱۱۲، هیأت امنای پرورشگاه در میان بچه های پرورشگاه، از راست: ارجمند، هرندي، سیاهپوش، دیلمقانی، آگاه و در سمت چپ تصویر، نفر دوم از چپ، مظفر بقایی

تصویر ۵۶، ص ۱۱۳، افتتاح جاده ارجمند و جمعی از مقامات

تصویر ۵۷، ص ۱۱۴، عمارت باغ موقوفه در تهرود

تصویر ۵۸، ص ۱۱۵، از راست: معجد ابراهیمی، صدر میرحسینی، ارجمند، ۹، هرندي

تصویر ۵۹، ص ۱۱۷، مکاتبه با کلیسا

تصویر ۶۰، ص ۱۱۸، کتیبه سردر بیمارستان مسیحیان

تصویر ۶۱، ص ۱۱۹، نمایی از بیمارستان مرسلین کرمان

تصویر ۶۲، ص ۱۲۰، مراسم افتتاح بیمارستان ارجمند در سال ۱۳۳۲، صمصام استاندار وقت کرمان در حال سخنرانی

تصویر ۶۳، ص ۱۲۱، منزل مسکونی دکتر هرمان در بیمارستان ارجمند

تصویر ۶۴، ص ۱۲۴، نمایی از بیمارستان ارجمند، دهه ۴۰ شمسی

تصویر ۶۵، ص ۱۲۵، سند مربوط به خرید اراضی روبروی کارخانه خورشید (کتابخانه ملی فعلی)

تصویر ۶۶، ص ۱۲۶، نامه زالوم، نماینده ارجمند در امریکا، تاریخ ۲۸ ژانویه ۱۹۶۹، ۱۳۴۷، ۱۱، ۷

تصویر ۶۷، ص ۱۲۷، صفحه ۱ وقف نامه بیمارستان

تصویر ۶۸، ص ۱۲۸، صفحه ۲ وقف نامه بیمارستان

تصویر ۶۹، ص ۱۲۹، صفحه ۳ وقف نامه بیمارستان

تصویر ۷۰، ص ۱۳۰، صفحه ۴ وقف نامه بیمارستان

تصویر ۷۱، ص ۱۳۱، صفحه ۵ وقف نامه بیمارستان

تصویر ۷۲، ص ۱۳۲، از راست: استاندار کرمان، محمد ارجمند، دکتر هرمان، منوچهر ارجمند (دانشجوی طب)، کمال ملایری مسئول تأسیسات بیمارستان

تصویر ۷۳، ص ۱۳۲، از راست: احمد ارجمند کرمانی، ناشناس، محمدی (سر دفتر)، محمد ارجمند کرمانی، علی ارجمند کرمانی و ناشناس، در محل بیمارستان

تصویر ۷۴، ص ۱۳۳، دکتر هرمان و محمد ارجمند

تصویر ۷۵، ص ۱۳۳، از راست: محمدرضا پهلوی، دکتر هرمان، دکتر اقبال و محمد ارجمند در بیمارستان ارجمند

تصویر ۷۶، ص ۱۳۴، امضای دفتر یادبود توسط هیأت دولت هنگام دیدار از بیمارستان و در سال ۱۳۵۶

تصویر ۷۷، ص ۱۳۴، سخنرانی دکتر منوچهر ارجمند در مراسم افتتاح فاز دوم بیمارستان در سال ۱۳۵۶

تصویر ۷۸، ص ۱۳۵، محمد ارجمند کرمانی

تصویر ۷۹، ص ۱۳۶، محمد ارجمند کرمانی در حال ورود به منزل شخصی

تصویر ۸۰، ص ۱۳۷، سنگ مزار محمد ارجمند کرمانی

تصویر ۸۱، ص ۱۴۰، از راست: مهندس شیخ، ابوالقاسم هرنیدی، محمد ارجمند، محمود ارجمند

تصویر ۸۲، ص ۱۴۱، اطهره ارجمند کرمانی

تصویر ۸۳، ص ۱۴۲، احمد ارجمند کرمانی

تصویر ۸۴، ص ۱۴۳، عصمت ارجمند کرمانی

تصویر ۸۵، ص ۱۴۴، دکتر پروین روحی

تصویر ۸۶، ص ۱۴۵، دکتر منوچهر ارجمند کرمانی، در بیمارستان ارجمند

تصویر ۸۷، ص ۱۴۶، دکتر منوچهر ارجمند کرمانی، یاسمین ارجمند کرمانی (دختر دکتر منوچهر ارجمند)

تصویر ۸۸، ص ۱۴۷، هوشنگ ارجمند کرمانی

تصویر ۸۹، ص ۱۴۸، ایرج ارجمند کرمانی

تصویر ۹۰، ص ۱۴۹، علی ارجمند کرمانی

تصویر ۹۱، ص ۱۵۸، قالی بافت محمد شریف کرمانی، ۱۱۷۹ ق، موزه ملی ایران

تصویر ۹۲، ص ۱۶۱، قالی تصویری کتیبه دار، بافت کرمان، اواخر قرن سیزدهم ق، نقش نماد جهان و گاو و ماهی، اندازه ۲۰۱*۱۳۳ مجموعه خصوصی، نمایشگاه کلرمون فران فرانسه

تصویر ۹۳، ص ۱۶۳، مدرسه زردشتیان کرمان، ۱۹۰۸ میلادی، ۱۳۲۶ قمری، ۱۲۸۶ شمسی

تصویر ۹۴، ص ۱۶۶، قالی مشاهیر، حراج ساتی اندازه ۳۶۱*۲۴۷ سانتیمتر.

تصویر ۹۵، ص ۱۶۷، فرش با طرح مشاهیر، بافت کرمان، موزه فرش

تصویر ۹۶، ص ۱۶۹، فرش با تصاویر عارفان یا فرش دراویش

Sakhai, Essie (2008), Persian Rugs and Carpets: The Fabric of Life, Antique Collectors' Club

تصویر ۹۷، ص ۱۷۰، جشن تجار در اواخر دوره قاجار، دو نمونه از فرش مشاهیر در دو طرف سفره هفت سین که برای تزئین آویزان شده است.

تصویر ۹۸، ص ۱۷۲، فرش مشاهیر، بافت کارگاه ارجمند، مجموعه باغ نگارستان، تهران

تصویر ۹۹، ص ۱۷۳، سنتوری فرش مشاهیر، مجموعه خانواده ارجمند

تصویر ۱۰۰، ص ۱۷۳، نام سفارش دهنده و رقم فرش

تصویر ۱۰۱، ص ۱۷۴، فرش مشاهیر، از مجموعه خانواده ارجمند

تصویر ۱۰۲، ص ۱۷۵، فرش با طرح چوپان، مجموعه خانواده ارجمند

تصویر ۱۰۳، ص ۱۷۶، فرش با طرح شیخ صنعان، مجموعه خانواده ارجمند

تصویر ۱۰۴، ص ۱۷۷، رقم محمدابن جعفر و جزئیاتی از فرش احمد شاه قاجار

تصویر ۱۰۵، ص ۱۷۸، دو جفت از فرش احمد شاه قاجار، موزه فرش

تصویر ۱۰۶، ص ۱۷۹، فرش احمد شاه قاجار، موزه فرش

تصویر ۱۰۷، ص ۱۸۱، فرش بانقش ملهم از اساطیر غربی، اندازه ۳۵۰ در ۴۹۸ سانتیمتر است. بافت محمد بن جعفر

تصویر ۱۰۸، ص ۱۸۳، فرش با طرح ایلپاتی، موزه فرش

تصویر ۱۰۹، ص ۱۸۴، فرش با شماره ثبت ۳۵۸، محل نگهداری موزه فرش، طرح، زمینه لاک، حاشیه اصلی، ابعاد طول؟ سانتیمتر، عرض؟ سانتیمتر

تصویر ۱۱۰، ص ۱۸۴، جزئیاتی از تصویر فرش شماره ۱۰۹، همراه با رقم محمد ارجمند کرمانی

تصویر ۱۱۱، ص ۱۸۵، فرش با شماره ثبت ۳۵۴، محل نگهداری موزه فرش، طرح لچک ترنج، زمینه لاک، حاشیه اصلی، ابعاد طول؟ سانتیمتر، عرض؟ سانتیمتر

تصویر ۱۱۲، ص ۱۸۵، جزئیاتی از تصویر فرش شماره ۱۱۱، همراه با رقم محمد ارجمند کرمانی

تصویر ۱۱۳، ص ۱۸۶، فرش با شماره ثبت ۴۲۸، محل نگهداری موزه فرش، طرح لچک ترنج شاه عباسی، زمینه لاک، حاشیه اصلی سورمه ای با گل شاه عباسی و نقوش اسلیمی و ختایی، ابعاد طول ۹۱۸ سانتیمتر، عرض ۵۸۴ سانتیمتر

تصویر ۱۱۴، ص ۱۸۶، جزئیاتی از تصویر فرش شماره ۱۱۳، همراه با رقم محمد ارجمند کرمانی

تصویر ۱۱۵، ص ۱۸۷، فرش با امضای «ارجمند کرمانی»، موزه فرش

تصویر ۱۱۶، ص ۱۸۷، فرش با امضای «ارجمند کرمانی»، موزه فرش

تصویر ۱۱۷، ص ۱۸۹، فرش درفش کاویانی

تصویر ۱۱۸، ص ۱۹۱، فرش گلدانی سبزیکار، کاخ موزه نیاوران

تصویر ۱۱۹، ص ۱۹۳، فرش با طرح سه گنبد نظامی، موزه فرش

تصویر ۱۲۰، ص ۱۹۵، فرش شجاع نظام، مجموعه خصوصی حسین کندی

تصویر ۱۲۱، ص ۱۹۷، فرش پرده ای، طرح: ترنجی، تاریخ یافت: ۱۳۲۰ شمسی محل یافت: کرمان، بافنده: کارگاه تولیدی محمد ارجمند کرمانی، نوع گره: نامتقارن رجشمار: ۴۵ در ۶/۵ سانتیمتر، ابعاد: ۳۱۵ × ۲۷۰ سانتی متر جنس تار و پود: پنبه جنس پرز: پشم

تصویر ۱۲۲، ص ۱۹۸، طرح و نقش: افشان بندی، محل یافت: کرمان، تاریخ یافت: ۱۳۲۰ شمسی بافنده: کارگاه تولیدی محمد ارجمند کرمانی نوع گره: نامتقارن رجشمار: ۵۰ در ۶/۵ سانتیمتر ابعاد: ۲۶۲ × ۲۰۳ سانتیمتر جنس تار و پود: پنبه جنس پرز: پشم

تصویر ۱۲۳، ص ۱۹۹، طرح و نقش: افشان بندی تاریخ یافت: اواخر قرن ۱۳ ه. ش محل یافت: کرمان رجشمار: ۵۰ در ۶/۵ سانتیمتر نوع گره: نامتقارن ابعاد: ۳۵۷ × ۲۱۹ سانتیمتر جنس تار و پود: پنبه جنس پرز: پشم

تصویر ۱۲۴، ص ۲۰۰، طرح: افشان دسته گلی تاریخ یافت: ۱۳۲۰ شمسی محل یافت: کرمان بافنده: کارگاه تولیدی محمد ارجمند کرمانی نوع گره: نامتقارن رجشمار: ۴۵ در ۶/۵ سانتیمتر ابعاد: ۳۵۹ × ۲۲۱ سانتی متر جنس تار و پود: پنبه جنس پرز: پشم

تصویر ۱۲۵، ص ۲۰۱، دفتر کار محمدرضا پهلوی در کاخ سعد آباد

تصویر ۱۲۶، ص ۲۰۲، دفتر کار محمدرضا پهلوی در کاخ سعد آباد

تصویر ۱۲۷، ص ۲۰۲، دفتر کار محمدرضا پهلوی در کاخ سعد آباد

تصویر ۱۲۸، ص ۲۰۳، تالار پذیرایی کوچک، کاخ سعد آباد

تصویر ۱۲۹، ص ۲۰۳، تالار پذیرایی کوچک، کاخ سعد آباد

تصویر ۱۳۰، ص ۲۰۴، اتاق استراحت نیمروزی، کاخ سعد آباد

تصویر ۱۳۱، ص ۲۰۴، اتاق استراحت نیمروزی محمدرضا پهلوی

تصویر ۱۳۲، ص ۲۰۵، اتاق انتظار کوچک، کاخ سعد آباد

تصویر ۱۳۳، ص ۲۰۵، خوابگاه اصلی فرح، کاخ سعد آباد

تصویر ۱۳۴، ص ۲۰۶، خوابگاه اصلی فرح، کاخ سعد آباد

تصویر ۱۳۵، ص ۲۰۷، تالار انتظار بزرگ، سرسرای طبقه اول، کاخ سعد آباد

تصویر ۱۳۶، ص ۲۰۸، تالار انتظار بزرگ، سرسرای طبقه اول، کاخ سعد آباد

سالشمار زندگی محمد ارجمند کرمانی

- نام پدر: محمد جعفر معروف به حاج محمد جعفر
- سال تولد: ۱۲۶۸ شمسی معادل ۱۳۰۷ قمری، ۱۸۸۹ میلادی
- بنا به قولی دیگر و بر اساس اطلاعات ثبت شده بر سنگ قبر، سال تولد ۱۲۷۱ شمسی ذکر شده است.
- در سال ۱۲۷۰ شمسی صنعت شالبافی در اوج ترقی و شهرت خود بود.
- سال ورود به مکتب خانه: ۱۲۷۵ شمسی معادل ۱۳۱۴ قمری، ۱۸۹۶ میلادی
- سال خروج از مکتب خانه: ۱۲۷۵ تا ۱۲۷۷ شمسی، ۱۳۱۵ تا ۱۳۱۷ قمری، ۱۸۹۷ تا ۱۸۹۹ میلادی، محمد به دلیل تنبیه مکتب دار پس از مدتی دیگر به مکتب نمی رود.
- سال ورود به کارگاه طراحی فرش: ۱۲۷۸ شمسی معادل ۱۳۱۷ قمری، ۱۸۹۹ میلادی. بین ۷ تا ۱۰ سالگی که به نظر در ۱۰ سالگی برای آموزش طراحی فرش به استاد طراح سپرده می شود.
- تنزل تجارت فرش در کرمان: ۱۲۸۱ شمسی معادل ۱۳۲۰ قمری و ۱۹۰۲ میلادی بر اساس نوشته جغرافیای کرمان تجارت قالی رو به تنزل نهاد.

- ایجاد مدرسه ملی شهاب یا نصرتیه در سال ۱۳۳۴ قمری، ۱۲۸۵ شمسی.
- ورود به کار تولید فرش: او قبل از ازدواج برای ورود به کار تولید فرش رنگرزی و بافت فرش را فرا می گیرد، و اولین قالی را خود می بافت. احتمالاً در سال های ۱۲۸۴ تا ۱۲۸۶ شمسی معادل ۱۳۲۶ تا ۱۲۸۶ قمری، ۱۹۰۸ تا ۱۹۱۰ میلادی.
- ازدواج: احتمالاً تاریخ ازدواج بین سال های ۱۲۸۹ تا ۱۲۹۰ شمسی (۱۳۳۷ تا ۱۳۳۹ق). ۱۳۳۱ قمری معادل ۱۹۱۱ میلادی است، محمد در این تاریخ ۲۲ تا ۲۴ سال سن داشته است و با خانم بی بی طاهره شفیعی فرزند حاجی یار محمد ازدواج می کند.
- ایجاد کارگاه فرش با همیاری پدر همسر خود: در سال ۱۲۹۰ تا ۹۲ شمسی.
- سال شروع فعالیت شرکت O.C.M در کرمان: ۱۹۱۲ میلادی، ۱۳۳۱ قمری، ۱۲۹۱ شمسی، در ۲۰ تا ۲۱ سالگی محمد ارجمند.
- تولد اولین فرزند: در سال ۱۲۹۵ محمود ارجمند کرمانی، اولین فرزند محمد ارجمند متولد می شود.
- عقد قرار داد طراحی با شرکت O.C.M : ۱۹۱۸ میلادی معادل ۱۲۹۷ شمسی، ۱۳۳۷ قمری در ۲۶ تا ۲۹ سالگی شرکت یکی از طرح های محمد ارجمند را می پسندد و منجر به عقد قرار داد با ایشان می شود.
- حد اعلای مرغوبیت و توسعه فرش کرمان: در سال ۱۲۹۹ شمسی، صنعت فرش کرمان در حد اعلای مرغوبیت و توسعه.
- تولد دومین فرزند: طاهره ارجمند کرمانی در سال ۱۲۹۸ متولد می شود.
- تولد سومین فرزند: احمد ارجمند کرمانی در سال ۱۳۰۰ متولد می شود.
- تولد چهارمین فرزند: عصمت ارجمند کرمانی در سال ۱۳۰۴ متولد می شود.
- تولد پنجمین فرزند: منوچهر ارجمند کرمانی در سال ۱۳۰۹ متولد می شود.
- درگذشت حاج محمد جعفر: در سال ۱۳۱۱ شمسی حاج محمد جعفر پدر محمد دار فانی را وداع می گوید.
- تولد ششمین فرزند: هوشنگ ارجمند کرمانی در سال ۱۳۱۱ متولد می شود.
- تأسیس اتاق تجارت کرمان: اتاق تجارت کرمان در سال ۱۳۱۱ شمسی تأسیس شد.
- تسطیح راه جدید شهداد- کرمان از طریق کوهپایه با سرمایه شخصی محمد ارجمند.
- تولد هفتمین فرزند: ایرج ارجمند کرمانی در سال ۱۳۱۷ شمسی متولد می شود.

- در سال ۱۳۱۸ شمسی هزار دستگاه قالیبافی در کرمان دایر بوده است.
- بروز قحطی در کرمان در سال ۱۳۲۱ شمسی.
- همکاری با حاج علی اکبر صنعتی در تأمین مایحتاج و نان مردم کرمان در زمان قحطی سال ۱۳۲۱ شمسی.
- ثبت مؤسسه خیریه پرورشگاه شبانه روزی صنعتی با همکاری عده ای از رجال کرمان و عضویت در هیأت مدیره آن در سال ۱۳۲۸ شمسی.
- شروع ساخت بیمارستان: ۱۳۶۸ قمری، معادل ۱۳۲۸ شمسی.
- افتتاح بیمارستان: دهم مهر ماه ۱۳۳۲ شمسی.
- وقف بیمارستان ارجمند: وقفنامه بیمارستان ارجمند در تاریخ ۱۸ تیر ماه ۱۳۳۵ شمسی در دفتر خانه شماره ۳۵ کرمان به شماره ۲۶۰ ثبت شد.
- دریافت لقب سلطان قالی در سال ۱۳۳۶.
- درگذشت محمد ارجمند کرمانی.
- محمد ارجمند کرمانی در تاریخ ۱۳ آبان ۱۳۴۷ شمسی دار فانی را وداع گفتند.

مقدمه

ما دیده و دل در گرو فرش نهادیم جان‌ها به قدوم ملک العرش نهادیم^۱
هر نکته به ما از طرف عرش برآید نقشی شود و بر زبر فرش درآید

محمد ارجمند کرمانی را تولید کننده بزرگ فرش دستباف کرمان و ایران در نیمه اول قرن معاصر، و همچنین به عنوان فردی خدمتگزار و خیر می‌شناسند. خوشنامی ایشان منحصر به قشر خاصی نبوده و همواره چهره‌ای مردمی و محبوب در میان جامعه داشته است. وجوه گوناگون زندگی او اقشار مختلف اجتماعی را با ایشان مرتبط کرده بود؛ از کارگران کارگاه‌های قالی تا اشراف و سیاستمداران. این پرسش که چگونه مردی ساده به چنین جایگاه چند بعدی رسیده است، تبدیل به دغدغه من شد.

من نوه محمد ارجمند کرمانی از فرزند پنجم ایشان دکتر منوچهر ارجمند هستم. نوه یکی به آخر و ده سال پس از فوت پدر بزرگ، در بیمارستان ارجمند که وی ساخته است به دنیا آمدم. از کودکی، دانستن درباره پدر بزرگم مرا به وجد می‌آورد. بزرگتر که شدم، این وجد به شناختن پدر بزرگم به اشتیاق تبدیل شد. درباره او می‌شنیدم. یاد و خاطره او همیشه برای من و بقیه اعضای خانواده زنده بوده است. فرش‌های او در منزل هایمان پهن بود. بیمارستان ارجمند که خود بخشی از مجموعه بزرگتر موقوفه حاج محمد ارجمند است؛ محل کار پدر و برادر من باشد و در گذشته نیز عمه‌ام، مرحومه عصمت ارجمند کرمانی و نیز دخترشان سرکار خانم دکتر پروین روحی، در آنجا مشغول به کار بوده‌اند. اطلاعات درباره پدر بزرگم پراکنده و منحصر به خاطرات اطرافیان بود. چندین سال

به واسطهٔ مشغولیت به تحصیل از کرمان و ایران دور بودم. در سال ۱۳۹۱ به کرمان بازگشتم؛ و در بیمارستان مشغول به کار شدم. روزانه پنجرهٔ دفتر من و مطب برادرم به نمای ساختمان اولیهٔ بیمارستان باز می‌شود که متشکل است از طاق‌ها و گنبدهای زیبا که حدود ۷۰ سال پیش ساخته شده و یادآور میراثی است که از ایشان به یادگار مانده و ما به عنوان نسل جدید ارجمند موظف به حفظ این میراث معنوی هستیم.

پس از بازگشت در محیط خانواده قرار گرفتم و یاد و نشانه‌های پدربزرگ مرا تحت تأثیر قرار داد و انگیزه شناخت ابعاد گوناگون زندگی او را در من تقویت کرد. و همچنین پی بردم که دیگرانی هم از نسل جوان مشتاق دانستن دربارهٔ او هستند. این مشتاقان دانشجویان رشتهٔ فرش بودند.

بی تردید در هر کجای ایران و احتمالاً جهان که موضوع فرش مطرح شود و شناخت ابعاد گوناگون آن در دستور کار باشد، حتماً به ارجمند هم خواهند رسید. نام او در تاریخ معاصر فرش آنچنان درخشان است و حضورش در وجوه مختلف تولید فرش چنان تأثیرگذار بوده است که طبیعی است موضوع انواع پایان‌نامه‌ها و پژوهش‌های آکادمیک رشتهٔ فرش باشد. در هر حال این دانشجویان برای انجام پژوهش‌های مرتبط با فرش ارجمند به من مراجعه می‌کردند، و در پیشبرد کار یاری می‌خواستند. اما به علت کمبود اسناد و اطلاعات مدون این پژوهش‌ها آنچنان که شایسته نام و جایگاه ارجمند بود به سرانجام نمی‌رسید. و این عدم رضایتی را در من ایجاد کرد و احساسی که دین مرا به پدربزرگم افزون ساخت. دینی که تصور می‌کنم همهٔ کرمانیان و بخصوص دست‌اندرکاران فرش نسبت به او دارند. او را آنچنان که شایسته‌اش بود نمی‌شناختند. به طور جدی مصمم شدم در شناخت و شناساندن او تلاش کنم.

ابتدا تصمیم به تهیهٔ فیلمی دربارهٔ زندگی او گرفتم؛ این فیلم مستند به عنوان «نقش ماندگار» تهیه شد. در اثنای تهیهٔ فیلم بود که ایدهٔ تالیف کتاب بیوگرافی شکل گرفت و با مشاورهٔ دوست خانوادگی‌مان آقای دکتر علی اصغر مقصودی مقدمات کار شروع شد. برای انجام پژوهش به اسناد خانوادگی رجوع کردیم و در همین راستا تعدادی از آن‌ها باید بازخوانی و احتمالاً احیا و مرمت می‌شدند و آقای علیرضا هاشمی نژاد به واسطهٔ همین امر به گروه اضافه گردیدند پس از جمع‌آوری اسناد و تصاویر؛ کار مطالعه، پژوهش و تالیف کتابی که ابعاد گوناگون زندگی محمد ارجمند کرمانی را بشناساند، آغاز گردید. و پس از تلاش فراوان با همکاری آقای هاشمی نژاد و همراهی جناب آقای دکتر مقصودی به صورتی درآمد که پیش روی شماست. این کتاب می‌کوشد تا شرحی از زندگی مرحوم محمد ارجمند کرمانی را به عنوان یکی از افراد تأثیرگذار در تاریخ معاصر کرمان ارائه نماید.

یادآوری می‌کنم که این بیوگرافی ۵۰ سال پس از وفات ایشان تهیه می‌شود و مطالب کتاب با توجه به محفوظات و مستندات موجود گردآوری شده و از بسیاری از اطلاعات دقیق و دست اول با توجه به درگذشت برخی افراد نزدیک به پدربزرگ، محروم مانده‌ایم. قابل ذکر است که تجربه شخصی من در حین گردآوری اطلاعات و همکاری جهت تألیف کتاب که چند سال به طول انجامید، تجربه شیرینی بود. از رفتن به انبارها و زیرزمین‌های قدیمی فامیلی گرفته تا بررسی دفاتر کاری کارگاه‌ها و اسناد کهنه و نقشه‌های خاک گرفته فرش، که برایم سفری بود تاریخی به دنیایی در گذشته.

هر چند این کتاب سعی در توصیف محمد ارجمند کرمانی به دیگران دارد، اما تعریف من از پدربزرگ ندیده‌ام در چند کلمه خلاصه می‌شود، مردی مهربان، نوع دوست و یک قالیباف؛ به همین سادگی.

در پایان امیدوارم این اثر در شناخت کلیات زندگی این مرد بزرگ راهنمای مناسبی باشد، هر چند روشن است که این اثر مقدمه‌ای است برای طرح پژوهش‌های اختصاصی در ابعاد گوناگون فعالیت محمد ارجمند کرمانی. باشد که این مرز و بوم ارجمندهای دیگری را بیروارند...

یاسمین ارجمند کرمانی

پیشگفتار

کرمان به عنوان یکی از ایالت‌های مهم و دیرپای ایران، در اواخر دوره قاجار همسنگ نام و تاریخش در میان ایالات ایران جایگاه نداشت. هر چند شخصیت‌های فرهنگی و سیاسی کرمانی تأثیرگذار در حوادث مهم اواخر قاجار به ویژه رویداد مشروطه و جریان روشنفکری، نام این دیار را در صدر تأثیرگذارترین بلاد ایران در اواخر قاجار قرار می‌دهد؛ همچنین، به واسطه اقلیم ویژه و سنت‌های کهن، در تولید برخی محصولات کشاورزی و تولیداتی از جمله پارچه به ویژه شال (۱) و فرش نیز نام کرمان در جهان شهره است. اما این شرایط با وضع عمومی مردم قابل مقایسه نیست و تضاد کرمانی که از بیرون می‌شناسند، با آنچه مردم با تمام وجود خود درک می‌کنند، به حدی آشکار است که تقریباً هر گزارشی که در اواخر دوره قاجار به توصیف کرمان پرداخته است، گواهی از آسفتگی و عقب ماندگی این ایالت است.

این در حالی است که کرمان یکی از مستعدترین مناطق ایران برای تولید محصولات ویژه بوده و معادن آن نیاز به توصیف ندارد، و ابنای فرهنگ و ادب و علم آن نیز در مرکز و خارج از کرمان همیشه منشأ اثر بوده اند.

در هر حال، به دلیل موقعیت خاص کرمان، تجارت در کنار تولید به یکی از مهم‌ترین شاخصه‌های اقتصادی این منطقه تبدیل شد. گسترش فضاهای تجاری شهری مانند بازارها، کاروانسراها و سراها خود شواهدی بر این ادعا هستند. تجارت کرمان بیشتر بر مبنای محصولات تولیدی این سرزمین بوده که به خارج از ایالت کرمان صادر می‌شد. مهمترین اقلام صادراتی کرمان که تجار به معامله آن‌ها می‌پرداختند عبارت از: پنبه، کرک، پشم، تریاک، خنا، وسمه، روناس، عبا، کرباس، شال، قالی، پسته، خرما و رطب، زیره، کتیرا و ماهوت بوده که از میان آن‌ها شال ترمه و قالی

و هم اکنون، پسته و خرما شهرت جهانی دارند. در عصر قاجار کشت غلات و پرورش ابریشم مهمترین محصولات کشاورزی بود که بخشی از آن به خارج صادر می‌شد. از دهه ۱۲۸۰ قمری، ۱۸۶۰ م با افزایش تولید و کشت خشخاش زمین‌های کشاورزی گندم به کشت خشخاش تبدیل شد؛ چرا که محصولی گران بود. کرمان، ماهان و سرزمین‌های حاصلخیز دامنه هزار و لاله‌زار واقع در بافت و بردسیر از مهمترین مناطق کشت خشخاش در عصر قاجاریه بود.

کرمان در دوره حاکمیت ابراهیم‌خان ظهیرالدوله (۲) و وکیل‌الملک‌ها (۳) به یک مرکز مهم اقتصادی و تجاری در مرکز و جنوب شرق ایران مبدل شد. پس از حکومت ابراهیم‌خان رشد اقتصادی در دوران حکومت ناصرالدین شاه به طور قابل توجهی در کرمان افزایش یافت و بخش عمده این رشد مرهون تلاش بی‌وقفه میرزا تقی‌خان امیرکبیر بود. وی به منظور رشد صنایع کرمان، به ویژه صنعت شالیبافی، دستور صرف نیمی از مالیات کرمان در صنایع این منطقه به ویژه کارگاه‌های شالیبافی را صادر کرد.

در نیمه اول قرن نوزدهم میلادی بدون تردید شالیبافی مهم‌ترین محصول صنعتی کرمان بود، اما سایر منسوجات، به ویژه فرش، به منظور رفع نیازهای محلی و اندکی صادرات نیز تولید می‌شد. پس از اینکه شال کرمانی از رونق افتاد، در آغاز دهه ۱۲۹۰ قمری فرش جایگزین مناسبی برای شالیبافی شد. علاوه بر رونق جهانی فرش، عوامل مختلفی در گسترش صنعت فرش در کرمان دخیل بودند. شاید یکی از مهمترین عوامل رونق قالی و قالیبافی در کرمان اقلیم و جغرافیای کرمان باشد. بنابراین، ساکنان این منطقه به دنبال رفع نیازهای خود و یافتن یک منبع درآمدی مکمل بودند که در همین راستا، با سنجش منطقی ظرفیت‌های منطقه‌ای و تجربه تاریخی آن‌ها، صنایع نساجی را مهم‌ترین منبع اقتصادی تکمیلی در کنار کشاورزی معرفی کرد. مواد و مصالح مرغوب بوم آورد عامل دیگری در رشد و توسعه فرش در کرمان بود. پشم و کرک (۴) کرمانی از مرغوبترین پشم‌های ایران است که این مرغوبیت علاوه بر ویژگی‌های نژادی گوسفندان و بزهای کرمانی، به اقلیم و آب و هوای خشک کرمان نیز وابسته است. وجود زمینه‌های مناسب و فقر عمومی مردم در عصر قاجار به همراه پیشینه باسابقه این منطقه در تولید فرش، باعث شد که سرمایه‌های خارجی و داخلی در این ناحیه متمرکز شود و فقر عمومی مردم که خیل عظیم بافندگان ضعیف در عین حال ماهر را فراهم کرده بود، ظرفیت تولید فرش در کرمان عصر قاجار را ترقی ببخشد. این صنعت در کرمان آنقدر سودآور بود که سرمایه‌های اندک شرکت‌های خارجی و تجار داخلی را در یک فاصله زمانی کوتاه چند برابر کرد. رشد و ترقی قالیبافی کرمان در اواخر عصر قاجار هنرها

و صنایع وابسته به این هنر- صنعت را نیز رونق فراوان داد.

با آغاز سال ۱۳۱۲ قمری، معادل ۱۸۹۴ میلادی، رشد سریع قالیبافی در کرمان آغاز می‌گردد و این رشد تا حدود آغاز دهه ۱۳۲۰ قمری با سرعت زیاد ادامه پیدا می‌کند؛ به طوری که تقریباً بیشتر سرمایه‌های اقتصادی کرمان جذب عرصه تولید و تجارت فرش می‌شود. البته تولیدات دیگری هم در این سال‌ها رونق می‌گیرد. فرآوری و صادرات کرک در سال ۱۳۱۴ شمسی توسط غلامرضا آگاه باعث می‌شود که هزار نیروی کار در این زمینه مشغول شوند. پیش از او تجار یهودی کرک بز را از کرمان می‌خریدند و در مشهد موکشی کرده و صادر می‌کردند. (شیرین کام، ۱۳۹۳: ۸۶)

البته با همه رونق فرش و تجارت خارجی به ویژه در کرمان، وضع عمومی در اواخر دوره قاجار و اوایل پهلوی خوشایند نیست. اینکه چه علت‌هایی باعث پیش آمدن این وضع بودند، در حوصله این نوشتار نیست؛ اما شاید یک مقایسه کوچک با شهری مانند یزد، نشانگر تأثیر فرهنگ حاکم در کرمان در اقتصاد این منطقه است.

بنا بر گزارش‌های ثبت شده، نبض تجارت فرش کرمان در اواخر قرن ۱۹ و اوایل قرن بیست در دست تاجران تبریزی بود و تجارت کلی هم در دست تاجران هندی. بر اساس گزارش‌های انگلیسی «در سال ۱۹۰۵ میلادی این دو طبقه کمتر از مسلمانان شهر به تریاک و دیگر بزهکاری‌های مخرب گرفتارند؛ آن‌ها همچنین، گرایش بیشتری به تجارت دارند. نبض بازار و اقتصاد کرمان در دست حدوداً ۳۰ نفر هندی بود. این تجار پول‌های کلانی قرض می‌دادند و صرافانی صاحب نفوذ و متمول بودند... و کاروانسرای مستقل در کرمان داشتند. پیشینه حضور آنان به حدود سال‌های ۱۲۵۵ قمری (۱۸۳۹ م) باز می‌گردد که به دلیل همجواری ایالت کرمان با بلوچستان- همسایه هندوستان- پای آنان را به ایالت کرمان باز کرد و آنان نقش مهمی در داد و ستد تجاری این ایالت داشتند و در سال ۱۲۹۶ ق در کاروانسرای «آقا سید جواد شیرازی» امام جمعه کرمان، زندگی می‌کردند. به هر تقدیر، این تجار هندو تا پایان دوره قاجاریه بر امور تجاری کرمان تسلط داشتند؛ چرا که آنان در واقع نماینده دولت انگلستان در این منطقه به شمار می‌رفتند و کاملاً تحت حمایت آنان بودند. (نیکپور، ۱۳۹۴: ۶۹).

کرمان یکی از شهرهای مهم ایران در اواسط قرن نوزدهم بود که بر اثر گسترش فقر در آغاز قرن بیستم به شهر گدایان معروف شده بود؛ در حالی که صنعت قالی آن شهرت جهانی داشت. (سعیدی، شیرین کام، ۱۳۸۸: ۳۷). این در حالی است که «از تجار شیکرپوری که در بندرعباس و کرمان فراوان دیده می‌شود، در یزد خبری نبود. «سفیر آلمان در گزارش خود» بازارهای کرمان

را به علت کثافت و بدبویی واقعاً غم‌انگیز توصیف می‌کند» (همان). حتی در سال ۱۳۱۵ شمسی به شهادت یکی از کرمانیان، وضع اقتصادی آنچنان بد بوده «که کودکان بالای پنج سال به مبلغ ۱۰ تومان سالیانه و ماهی ۵ من گندم به خانواده‌اش و دختران برای بافتن قالی در مغاک‌های تنگ و تاریک اجیر می‌شدند». همچنین، بر مبنای گزارش‌های مریت هاکس در اواخر سال ۱۳۱۱ شمسی، تنها دو درصد از مردم کرمان از فقر نکیت‌بار و جهل در امان بوده‌اند.

وجود تحولات سیاسی عصر مشروطه و متعاقب آن ناآرامی‌های سراسری در ایران، صنعت قالی کرمان به رشد و توسعه خود ادامه داد و دقیقاً همین ایام یکی از درخشان‌ترین دوره‌های قالی کرمان بود. عصری که با ورود سرمایه‌های خارجی، اقتصاد فرش کرمان بیش از هر زمان دیگر وابستگی خود را به تحولات خارج از کشور مشاهده می‌کرد.

تجارت فرش کرمان از این تاریخ به بعد آن قدر پرسود می‌شود که تجار کلیمی اروپا بر آن "برکانا" که به زبان عبری به معنای برکت خداست، نام نهادند (نصیری، ۱۳۷۴: ۱۸۶). در چنین شرایطی، ظهور تجار بانفوذی مانند ارجمند کرمانی، تا حدی در اقتصاد داخلی شهر تأثیر می‌گذارد و قسمتی از درآمد سرشار تجارت فرش را معطوف به بهبود وضع شهر می‌کند و صنایع جنبی فرش را رونق می‌دهد، اما نه در حدی که تحول عمیق را در پی داشته باشد؛ که در بخش مربوط

تصویر ۲، تجار هندی در کرمان

به آن خواهیم پرداخت. اما در هر صورت، قوت گرفتن تجار داخلی در بهبود اوضاع اجتماعی، اقتصادی و رفاهی کرمان مؤثر است؛ یکی از مهم‌ترین این تجار محمد ارجمند کرمانی است. او یکی از مشهورترین و تأثیرگذارترین رجال کرمان در حیات اجتماعی و اقتصادی معاصر در کرمان است. او در تجارت الگویی کم نظیر است که به واسطه تأثیر خود در رونق صنعت فرش کرمان شهرت جهانی پیدا کرد. محمد ارجمند به واسطه جایگاه اجتماعی‌ای که پیدا کرده بود، به عنوان یکی از معتمدین و افراد صاحب‌نفوذ در برخی از تحولات اجتماعی کرمان در یکصد سال اخیر کرمان نقش مؤثر و تعیین‌کننده داشت.

حضور او در فعالیت‌های اجتماعی و عام‌المنفعه از او چهره‌ای ساخت که کمتر بدیلی از کرمانیان مقیم برای او سراغ داریم. مشارکت در ایجاد پرورشگاه صنعتی، تأسیس کارگاه‌های متعدد فرش‌بافی، ایجاد بناهای مذهبی، همکاری و همیاری در بزرگراه‌های تاریخی از جمله قطعی نان در زمان جنگ در کرمان، آباد سازی قنات و ساخت جاده و تأسیس یکی از بیمارستان‌های مجهز کرمان او را برای همیشه یکی از خیرین مهم کرمان معرفی می‌کند. از او خاطراتی در اذهان کرمانی‌ها باقی است که اگر این خاطرات بازگو شود و جنبه‌های متعدد شخصیت ارجمند بزرگ شناسانده و تحلیل شود، بی‌گمان الگوی مناسبی است در کارآفرینی، مردم‌داری و انسان دوستی، که نسل جوان در این دوره به شدت به معرفی چنین الگوهایی نیازمند است. افراد خود ساخته‌ای که با تلاش و کوشش و خلاقیت بر مشکلات فایز آمدند و زندگی خود، خانواده و اجتماع خود را ارتقا بخشیدند. ارجمند در دوره‌ای موفق به ایجاد بنگاه تجاری خود شد که بیشترین بهره را از سرمایه مبتنی بر توان شخصی، پشتکار و مقاومت و خلاقیت برد.

از رفتار و منش او در کار و زندگی فردی و اجتماعی خاطراتی نقل شده است که مُعرف انسانی ویژه است. او بسیار سحرخیز، دقیق و در کار سختگیر بوده است. این همه بر مبنای شهادت معتمدین بدون اجحاف به حق زیردستان و کارکنان خود بوده است. او با تعداد زیادی بافنده، و تولیدکننده فرش همکاری می‌کرده است و از طرفی، تجارت فرش را به تعداد زیادی از مهم‌ترین شهرهای جهان گسترش داد. این همه با سازماندهی ویژه او امکان پذیر شد.

همه ویژگی‌هایی که بر شمردیم، خانواده را بر آن داشت که با تهیه و انتشار زندگینامه و شرح احوالاتی مختصر از این مرد بزرگ، یاد و خاطره او را گرامی بداریم. حیات او بخشی از حیات تاریخ اجتماعی و اقتصادی کرمان است و به درستی نقش او در این دوره شناخته نشده است. البته حضور او در سیاست نسبت به جایگاه و نفوذ اجتماعی‌اش کم رنگ است، هر چند از نزدیک‌ترین دوستان

یکی از مهم‌ترین سیاستمداران دوران پهلوی دوم، یعنی مظفر بقایی، بوده است. به طوری که اقامتگاه دکتر بقایی در زمانی که به کرمان سفر می‌کرده است، منزل آقای ارجمند بوده است. پدر بزرگش که از اهالی شیراز بود از همراهان امام جمعه معروف کرمان، سید جواد شیرازی در سفر به کرمان است؛ که در نهایت منجر به اقامت دائم او در کرمان شد. از دوران کودکی او اطلاعات چندانی در دست نیست. ردیابی دوران جوانی محمد ارجمند نیز بر مبنای برخی شواهد و بیشتر، اظهارات شفاهی خانواده تنظیم شده است. از ایشان خاطرات مکتوبی باقی نمانده است و متأسفانه مستندنگاری زندگی چنین فرد مهمی در زمان حیات ایشان صورت نگرفته است. بنابراین، در این پژوهش سعی می‌شود بر مبنای اسناد موجود تا حد امکان این فرد بزرگ را بشناسانیم.

نقش ارجمند در هنر و اقتصاد معاصر کرمان بر آشنایان تاریخ کرمان پوشیده نیست. او در ارتقا و هویت بخشی به فرش کرمان در دوره معاصر بسیار مؤثر بوده است؛ بنابراین، در بخشی جداگانه تأثیر او را در صنعت و هنر فرش کرمان بررسی کرده و برخی از مهم‌ترین آثار او را، که در ضمن یکی از بافنده‌های هنرمند فرش نیز بوده، معرفی می‌کنیم. بی‌تردید این اثر تولید نمی‌شد اگر خانواده محترم ارجمند، جناب آقای دکتر منوچهر ارجمند کرمانی، جناب آقای هوشنگ ارجمند و

تصویر ۳، نمایی از کارگاه قالیبافی

سرکار خانم یاسمین ارجمند کرمانی، فرزند دکتر سوجهر و نوه ارجمند بزرگ همکاری و همراهی ندانستند. ایشان با بزرگواری و حلم در همه مر حل با حضور و همیاری در تحقیق این اثر نفس اساسی دشنند. همچنین، از دوست گرامی جناب آقای علی اصغر مقصودی تشکر می کنم که ورود بنده به کار این پژوهش در اثر پیشنهاد ایشان بود و در انجام کار هم همیشه رهنما و راهنما بودند. همچنین از همسر و فرزندان عزیزم و دیگر دوستان و همراهان که در تهیه این اثر مر یاری کردند، جناب آقای دکتر محمدرضا حریفی، جناب آقای دکتر ایمان زکریایی، جناب آقای حسن حامدی، مدیر محترم نشر بیکره، جناب آقای مهدی جعفری، طراح کتاب و خانم الهه بهزادی که زحمات تهیه فهرست ها و نمایه را کشیده اند، تشکر می کنم.

علیرضاهاشمی نژاد

تابستان ۱۳۹۹